



References

1. Titika O.O. Reconstruction and activity of the district and urban integrated complexes of the system of People's Commissariat (Ministry) of the local industry of the USSR in the process of serving the needs of the population and local households at the beginning of post-war recovery (1943 – 1945) / O.O. Titika // *The greatness of folk heroism: Coll. Scient. articles.* – Odessa: Odessa national university named after I. I. Mechnikova, 2006. – P. 174–179; *ibid.* District and urban integrated industrial complexes of People's Commissariat (Ministry) of local industry of Ukrainian Soviet Socialist Republic in 1943–1950: reconstruction, functioning and place in serving the needs of the economy and the population of the republic / O.O. Titika // *Scientific notes of Ternopil national pedagogical university named after Volodymyr Hnatiuk. Series: History / Under edit. of Prof. Zulyak.* – Ternopil: Publishing house of TSMU named after V. Hnatiuk, 2014. – Vol. 1. – P. 92–97; *ibid.* Recovery and functioning of local industry of Ukraine in 1943 – 1950. Monograph / O.O. Titika. – Cherkasy: "Vertikal", 2015. – 186 p.
2. Central state archive of Supreme bodies of power and administration of Ukraine (CSASPAU). – F. R- 4990. – Op. 1. – C. 29.
3. Central state archive of Public Organization of Ukraine (CSAPOU). – F. 1. – Op. 76. – C. 152.
4. CSAPOU. – C. 206.
5. CSAPOU. – Op. 78. – C. 360.
6. CSAPOU. – Op. 23. – C. 5885.
7. CSAPOU. – C. 6111.
8. CSASPAU. – F. R- 4990. – Op. 1. – C. 148.
9. Perehrest O.G. *The Ukrainian village in 1941–1945: economic and social situation. Monograph.* / O.G. Perehrest; NAS Ukraine; Institute of History in Ukraine. – Cherkasy, B. Khmelnytskyi National University at Cherkasy, 2011. – 668 p.
10. CSAPOU. – F. 1. – Op. 76. – C. 210.
11. CSAPOU. – C. 3993.
12. CSAPOU. – C. 309.
13. *History of Ukraine / under edit. V. A. Smolyi.* – K., 1997.
14. *The Ukrainian SSR in the Great Patriotic war of the Soviet Union 1941 – 1945; 3 vol.* – K., 1969. – Vol. 3.
15. CSAPOU. – F. 1. – Op. 30. – C. 2589.
16. CSAPOU. – Op. 76. – C. 320.

O.O. Titika

THE ROLE OF THE INDUSTRIAL COMPLEXES OF PEOPLE'S COMMISSARIAT (MINISTRY) OF LOCAL INDUSTRY OF THE UKRAINIAN SOVIET SOCIALIST REPUBLIC IN SERVING THE ECONOMIC AND SOCIAL NEEDS OF UKRAINIAN VILLAGE IN 1943-1950

Introduction. The local industry of the USSR, particularly such vitally important structural units as the district industrial complexes, made a great contribution into the post-war reconstruction of Ukrainian village.

Purpose. In the following abstract the author sets the goal to analyze the role of the industrial integrated complexes in the process of social-economic recovery of villages in 1943–1950.

Methods. The complex of the general cognitive scientific and specific methods had been employed in course of writing the abstract.

Results. It has been displayed that the industrial complexes played an important part in solving problems of transport maintenance of agricultural production process. In many of these enterprises there existed special workshops and craft shops producing wagons, axles, wheels and other products for baggage and harness for cartages. The industrial integrated complexes were among main producers of tools and utensils for collective and individual farms. The important trend of the industrial integrated complexes' work was

producing of construction materials for reconstituting destroyed business premises of collective and state farms, schools and social housing of villagers. Almost all production of bricks, tiles and lime necessary for the needs of villages was concentrated in factories and workshops of industrial complexes. They manufactured a range of products to meet the needs of housing and consumer sectors. Along with the production of industrial items and consumer goods the industrial complexes performed another vital function – they provided services for the rural population, particularly domestic metal repair, custom tailoring and repairing clothes and shoes, also they provided barbershops, photos and bath and laundry services.

Originality. It is for the first time that activity of the local industrial integrated complexes has been analyzed within the framework of the tasks necessary to be solved for the post-war recovery process of Ukrainian village.

Conclusion. The foregoing shows that despite the existing problems and difficulties the local industrial complexes of the USSR played a significant role in solving the priorities of the postwar revival of economy and social sphere of Ukrainian villages. The issue stated seeks further and more profound scientific investigation.

УДК 94(477) «1941/1944»

О. О. Яшан

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України та суспільних дисциплін Черкаського державного технологічного університету

КОЛІЗІЇ ОКУПАЦІЙНОГО ЖИТТЯ (1941 – 1944 рр.)

У статті проаналізовано співіснування на окупованій території України місцевого населення з представниками окупаційних властей, Вермахту. Розкрито сутність і зміст «нового порядку». Відтворено картину окупаційної буденності, тогочасну психологічну атмосферу.

Ключові слова: Друга світова війна, окупація України, «новий порядок», усна історія, людська пам'ять.

Постановка проблеми. Друга світова війна була однією з найвагоміших подій ХХ ст., що суттєво вплинула на подальший історичний розвиток людства. Звернення до її дослідження в Україні залишається актуальним і дотепер, що пов'язано з існуванням ряду аспектів, які не залишають байдужими широке коло людей. До них, на нашу думку, належить і проблема співіснування на окупованій території України місцевого населення з представниками окупаційної влади, Вермахту. Через складність та багатоаспектність цієї проблеми цілий ряд її важливих сюжетів раніше перебував поза фокусом дослідницького пошуку, особливо це стосується наукових доробок радянської історіографії. Питання, пов'язані з співіснуванням населення України з представниками окупаційної влади та армією, в СРСР були об'єктом найпильнішої уваги цензури. Навіть найменші спроби висвітлювати їх із суто наукової точки зору об'єктивно наштовхувалися на негайну жорстку протидію, як правило, у вигляді прямої заборони. У наукових доробках увагу звернено лише на расову сутність нацистського окупаційного режиму і страждання тих, хто потрапив під його владу. Однак установка на показ терористичної сутності окупаційного режиму не стосувалася делікатних, з погляду партійно-радянської ідеології й класових підходів до висвітлення історії



війни, питань щодо людських вчинків з боку представників окупаційної влади та регулярної армії до цивільного населення окупованої України в прямому розумінні цього слова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти порушеної нами теми висвітлено в публікаціях таких вітчизняних дослідників, як О. Стяжкіна, Т. Нагайко, Т. Пастушенко та інших [1].

Мета. Автор ставить за мету розкрити питання щодо співіснування на окупованій території України місцевого населення з представниками окупаційної влади та Вермахту.

Виклад основного матеріалу. Готуючись до війни з Радянським Союзом керівники Німеччини спрямували всі засоби на те, щоб отруїти свідомість німецького народу, посяти в ньому ненависть до радянської держави, підготувати до захоплення її земель, до поневолення радянських людей. Повсякденно, методично нав'язувалася думка про перевагу німецького народу над всіма іншими. Особливо активно ці ідеї пропагувалися в книзі Адольфа Гітлера «Mein Kampf» (програмному документі націонал-соціалістів) [2] та одного з головних ідеологів нацизму А. Розенберга «Міф XX століття», присвяченій обґрунтуванню необхідності поневолення радянських людей, встановлення над ними панування «вищої раси» [3].

Аналізуючи ситуацію, що склалася в Німеччині напередодні війни, не можна не визнати того, що А. Гітлеру вдалося перетворити країну на духовно єдиний організм, нав'язати німецькому народу відчуття переваги над іншими народами. Це відчуття переваги, «обраності» призвело до появи ідеї про особливу місію, наслідком чого стало переконання щодо необхідності війни з метою підкорення «нижчих» народів та винищення усіх тих, хто чинитиме опір. У свідомості німецьких солдат та офіцерів наполегливо формувалася думка, що вони є представниками вищої раси, є втіленням всіляких людських чеснот. Всі інші народи нацистська пропаганда оголосила нижчими расами, а євреї, цигани і слов'яни, згідно з гітлерівською ідеологією, були носіями різноманітних пороків, а тому підлягали безумовному знищенню під час війни або в недалекому майбутньому. Про те, що така робота нацистського пропагандистського апарату досягла значних результатів, переконливо свідчать численні висловлювання полонених німецьких солдатів і офіцерів. Так, наприклад, командир взводу охорони військовополонених 3-ї танкової дивізії лейтенант Р. Майер стверджував: «Расова теорія є молодістю і багатобіччю, і я вважаю її правильною. Не можна вважати рівними двох биків різної породи. Не можна ставити англійця врівні з готтентотом» [4, 103]. Дії окупаційної адміністрації, яка, керуючись такими ідеологічними постулатами, грабувала й фізично знищувала населення України, запустив у дію механізм знелюднення східних територій.

Свідчення людей, які перебували на окупованій території і на собі відчували «принади» нового, встановленого нацистами порядку дають можливість встановити картину окупаційної буденності, психологічну атмосферу того часу.

Перша зустріч з ворогом стала для населення справжньою травматичною ситуацією, перевертала в свідомості всі уявлення про людяність. «З сторони

сусіднього села Лоташевого заїхала автомашина з озброєними фашистами, зупинилася у центрі села. Офіцер у плащі, окулярах, показував мотузку петлю, а біля нього нечіткою українською мовою перекладач пояснював, що ми (німці) будемо робити новий порядок, а за непослух і непокору – розправа, і продовжує розмахувати цією петлею»¹ [5]. С. Квацук з м. Монастирище, якому на той час було 9 років, розповідає: «Вперше німців я побачив здалеку, коли вони підійшли до нашого міста. Вони жорстоко розгромили декілька будинків і вбили двох старих людей. Німці були жорстокі, їх не хвилювало, хто в них на дорозі – знищували всіх. Особисто в мене потрясіння було, адже, я будучи дитиною, вперше побачив вбивство двох знайомих мені людей. Після цього випадку німці були втіленням якоїсь нелюдності» [6].

З приходом окупантів життя людей змінилося, в деяких випадках вони вимушені були навіть залишити свої домівки, оскільки там оселилися загарбники, або жити разом із ними під одним дахом. «У нас жило два німці. Як сказали, що будуть заселяти, то мама зробила рейвах в хаті, щоб німці як прийдуть, побачать що насмічено і відмовляться в нас жити, але комендант наказав прибрати. ... Було в нас у хаті 2 стільці, одне крісло. Німець сів на нього і хилитався, а мати тим часом поралась біля плити і промовляла «Та щоб він провалився». Одного разу так і сталося, упав аж ноги піднялися» [7].

Людська пам'ять зафіксувала окупантів не крізь призму масової пропаганди, яка формувала образ «вбивці», а через власний досвід. У світі цього досвіду окупант має різні найменування, різні характери, різні моделі поведінки. Як правило, окупанта називають «німцем», але виокремлюють «есесівців» і «фашистів»: «Німці теж були різні. Одні нічого поганого не робили, то і ставились до них, можна сказати, байдуже, а есесівців боялись і старались не попадати на очі» [8]. «Зранку німець іде і перевіряє хто пішов на роботу, а хто ні. Підходить він одного разу до сусідки Ганни, а вони були розкуркулені, то німців поважали, казали що це вони їх визволили. То вона не боїться, думала що він її бити не буде. Говорили вони, а ми спостерігаємо, а потім він її як вдарить гумою - це така палиця, з дерев'яною ручкою, з резини і набита дрібними камінцями. А ми сидимо і смішно нам, хотілось запитати: «то це ваші і так луплять вас?» А одна сусідка була на нічній роботі, зранку повернулась і вареники ліпить, а німець прийшов і каже «арбайтен» – це питає чого не на роботі, а вона каже, що на нічній була, а він же ж її не розуміє і тою гумою її б'є, а вона тікає, а він реготить і ще лупить [9].

«Фашистами» окупантів називали коли мова йшла про нелюдські вчинки, які несли горе та страждання. «В 6 один ранку хутір було оточено (свідчення про знищення Вдовичиноного хутора 19.10.43 – О.Я.). ...Кругом чувся крик і плач. Малих дітей живими кидали в ями. В однієї жінки на руках була восьмимісячна дитина. Фашист проколов її штиком» [10, 36].

Водночас людська пам'ять закарбувала не тільки факти жорстокого терору й морального приниження, а й події, які не вписувалися у всезагальний терор окупантів. «Моя ж мати, коли її схватили з малою

¹ Всі цитати подаються мовою оригіналу.



дитиною на руках, почала просити німця, щоб той убивав спочатку її, а потім дитину. Вона боялась, щоб мале дитя не закопали живцем у землю. Але не всі німці з кам'яним серцем. Він узяв мою матір і ще одну жінку з дитиною і вивіз їх з села. Свою сорочку дав, щоб мати замотала дитину. Так ми залишилися живі (свідчення про знищення Вдовичино хутора 19.10.43 – О.Я.)» [10, 36]. Тобто, населення розподіляло німців на «хороших» і «поганих». «Але були й хороші німці. Одного разу приїхали до нас по качки машиною і ловлять їх. Один заходить в хату, а нас у мами було четверо і ще прийшло дітей до нас багато, тай сидимо замурзані, а він як глянув що нас багато, тай взявся за голову, похитав нею тай виходить з хати. Дав команду випустити качки, потім входить до хати і показує, що в нього троє «кіндерів» і достає коробочку шоколаду і печива, роздає всім, а ми й не знаємо що то таке, не бачили ніколи. Не їмо, сидимо на нього дивимось, бо ж боялися. Потім ще таких дві мамі дав і показує, що дай пізніше ще» [9].

Були випадки, коли вояки Вермахту брали участь в організованих сільською молоддю вечорницях, катаннях на санчатах, святах. «Коли було одне весілля, – пригадує В. Синегуб, – гуляв один німець. Він дав свій одяг, і Дунька Крес переодяглася в цей одяг і «грала» німця» [11].

«Одного разу ідемо ми з дітьми колядувати. А що тоді давали: хтось галушку, хто пряничок на буряковій юшці спечений, а хто й нічого, бо не було що. Як тут раптом зустрічають нас три німці з автоматами. В усіх нас душі позавмирили. А вони показують, щоб ми йшли з ними. Ідемо. Привели до себе, туди де вони сплять, наче, як гуртожиток їх. А нам страшно, ми ж не знаємо чого ведуть. Приходимо, а там лежать ще німці, ми зрозуміли по жестах, що треба співати, а ми перелякані, то так співали голосно і вони хочуть ще і ще. Потім подякували, дали шоколаду, печива і німецькі гроші. А що нам ті гроші? Магазинів не було, і грошей теж, але ми взяли» [9].

Як і місцеві парубки, німецькі солдати залицялися до місцевих дівчат. «Німці ходили, навіть, дівчат додому водили з вечорниць» – пригадує Р. Тимченко [12]. Мали місце і більш інтимні стосунки, були випадки вагітності жінок від німецьких солдатів [13], навіть поодинокі факти одруження німецьких солдатів з українськими дівчатами [14]. Киянин Валентин Терно згадує, що в їхньому будинку жила красива молода жінка з маленьким хлопчиком. Вона мала роман із німецьким капітаном: «Це був високий стрункий красень, років 30, дуже ввічливий, вітався з усіма сусідами російською. Його добрі, трохи сумні очі й уважний доброзичливий погляд, здавалося, виражали співчуття поневоленним людям. Він з'являвся в той самий час із саквоюжем. Дітям, яких зустрічав, роздавав карамельки. Більшість людей будинку ставилися до нього із симпатією, вважаючи його й молоду жінку ідеальною парою. Мабуть, їх пов'язувало щире кохання. Їхня подальша доля загубилася в хаосі кінця війни, що наближався» [15].

У Райхскомісаріаті «Україна», за підрахунками чиновників, упродовж окупації місцеві жінки народили від німців 10 тис. дітей [15].

Висновки. Отже, незважаючи на те, що головний зміст нацистського «нового порядку» полягав у повному зламі базових цінностей людської цивілізації – відмові мільйонам людей та цілим народам у праві на життя і це

було обов'язковим для беззаперечного виконання, на практиці ж були випадки, коли нацистська ідеологічна машина давала збій і у відносинах між окупантами і місцевим населенням перемагали звичайні людські стосунки. Саме тому людська пам'ять про війну й окупацію, яка є живою і болісною темою, є неоцінним джерелом, яке повинно стати у нагоді у відтворенні людської історії окупаційної повсякденності 1941 – 1944 рр. Саме крізь призму такої сімейної пам'яті відбувається деідеологізація війни у сучасного молодого покоління. Як слушно зазначає О. Лисенко: «Пам'ять про війну є духовно-історичним надбанням нашого народу, яке, з одного боку, витворює підвалини його самодостатності й самобутності, а з іншого – органічно інтегрує його в загальноцивілізаційний потік, підносить до рівня інших народів, які активно творили історію. В цілому ж – це надзвичайно складний, суперечливий, строкатий, багато в чому навіть парадоксальний феномен, який важко осягнути в чорно-білому спектрі й більш-менш однозначно оцінити» [16, 3].

Список використаної літератури та джерел:

1. Стяжкіна Олена «Ми жили»: жіночі історії окупації Східної України: підходи і робочі гіпотези до аналізу / Олена Стяжкіна // Українознавчий альманах. Вип. 6. – К.: 2011. – С. 146-151; Нагайко Т. Життя селян на окупованій території України в роки Другої світової війни (за матеріалами центральних областей) / Т. Нагайко // Сторінки воєнної історії України: зб. наук. ст. / НАН України, Ін-т історії України. – К., 2007. – Вип. 11. – С. 148-165; Пастушенко Т. Будні нацистської окупації України у спогадах колишніх остарбайтерів / Т. Пастушенко // Сторінки воєнної історії України Випуск 11. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2008. – № 11. – с. 166-175.
2. Гитлер А. Моя боротьба / А. Гитлер – М.: ИТФ «Т-ОКО», 1992. – 597 с.
3. Розенберг А. Миф XX века. Оценка духовно-интеллектуальной борьбы фигур нашего времени. Перевод с немецкого. / А. Розенберг – Таллинн, Shildex, 1998. – 527 с.
4. Кожин С.В. Изучение войск противника органами спецпропаганды Красной Армии в период Великой Отечественной войны / С.В. Кожин // Военно-исторический архив. – Вып. 2(26). – М., 2002. – С. 94-103.
5. Спогади Олійника В.Й. 1926 р.н., с. Криві Коліна Тальнівського району Черкаської області – Архів авторки.
6. Спогади Квацука С.С. 1932 р.н., м. Монастирище Черкаської області – Архів авторки.
7. Спогади Попенко Р.П. 1938 р.н., с. Чайківка Христинівського району Черкаської області – Архів авторки.
8. Спогади Сороки М.В. 1930 р.н., с. Чижівка Звенигородського району Черкаської області – Архів авторки.
9. Спогади Хорохонько К.Ю. с. Черповоди Уманського району Черкаської області – Архів Центру усної історії кафедри історії України та суспільних дисциплін ЧДТУ.
10. Державний архів Черкаської області – Ф. р-5791. – Оп. 1. – Спр. 3.
11. Спогади Синегуб В.Д. 1931 р.н., м. Черкаси – Архів авторки.
12. Спогади Тимченко Р.А. 1917 р.н., с. Мар'янівка Гайсинського району Вінницької області – Архів авторки.
13. Спогади Кривенко Л.Г. 1930 р.н., с. Сазонівка Оржицького району Полтавської області – Архів авторки.
14. Спогади Довгань В.Я. 1932 р.н., с. Троянка Голованівського району Кіровоградської області – Архів авторки.
15. Володимир Гінда «Якби про це знав Гітлер!» Німецькі



окупанти заводили романи з українками або йшли до повій – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/history-journal/_akbi-pro-ce-znav-gitler-nimecki-okupanti-zavodili-romani-z-ukrayinkami-abo-jshli-do-povij/434027.

16. Лисенко О.С. Друга світова війна як предмет наукових досліджень та феномен історичної пам'яті / О.С. Лисенко О.С. // *УДЖ*. – 2004. – № 5. – С. 3-16.

zavodili-romani-z-ukrayinkami-abo-jshli-do-povij/434027 (in Ukr.).

18. Lysenko O.Ye. (2004) *The Second World War as a subject of research and the phenomenon of historical memory*. *Ukr. istor. zhurn. (Journal of History of Ukraine)*, 5, 3-16 (in Ukr.).

O.O. Yashan

References

1. Olena Styazhkina. (2011). «We have lived»: women's histories of the occupation of the East Ukraine: approaches and working hypotheses to the analysis. *Ukrainoznavchyi almanakh (Almanac of Ukrainian Studies)*, 6, 146-151 (in Ukr.).
2. Nagayko T. (2007). *The life of peasants in the occupied territory of Ukraine during the Second World War (based central regions)*. *Storinky voiennoi istorii Ukrainy : zb. nauk. st. (Pages of military history of Ukraine: collection of scientific articles)*, 11, 148-165 (in Ukr.).
3. Pastushenko T. (2008). *Weekdays Nazi occupation of Ukraine in the memoirs of former Ostarbeiteren*. *Storinky voiennoi istorii Ukrainy : zb. nauk. st. (Pages of military history of Ukraine: collection of scientific articles)*, 11, 166-175 (in Ukr.).
4. Hitler A. (1992). *My struggle*, Moscow (in Russian).
5. Rosenberg Alfred. (1998). *The Myth of the 20th Century*, Tallinn: Shildex (in Estonia).
6. Kozhin S.V. 2002. *The study of bodies of enemy troops of the Red Army special propaganda during the Great Patriotic War*. *Voyenno-istorichesky zhurnal (Military Historical Journal)*, 2 (26), 94-103 (in Russian).
7. *Memories Oleynik V.J. Born 1926, v. Curves Colin Talne Cherkasy region (Archive author)*.
8. *Memories Kvaschuka S.S. Born in 1932, Monastyrskhe Cherkasy region (Archive author)*.
9. *Memories Popenko R.P. Born in 1938, v. Chaykivka Khrystynivka Cherkasy region (Archive author)*.
10. *Memories Soroka M.V. Born in 1930, v. Chyzhivka Zvenigorod district of Cherkasy region (Archive author)*.
11. *Memories Horohonko K.Y. v. Cherpovody Uman in Cherkasy region (Archive Center for Oral History Department of History and Social Sciences Ukraine ChSTU)*.
12. *State Archives Cherkasy region – F. 5791. Op. 1. S. 3 (in Ukr.)*.
13. *Memories Synyehub V.D. Born in 1931, t. Cherkasy (Archive author)*.
14. *Memories Timchenko R.A Born 1917, v. Marianivka Haysyn region Vinnytsia region (Archive author)*.
15. *Memories Krivenko L.G. Born in 1930, v. Sazonivka Orzhysia Raion, Poltava region (Archive author)*.
16. *V. Dovgan Memories Born 1932, p. Troyanky Golovanivskiy district of Kirovograd region - Archive author*.
17. Vladimir Hindi. (2012) "If Hitler knew about it!" *The German invaders wind novels with Ukrainian women's or go to prostitutes*. Retrieved from [http://gazeta.ua/articles/history-journal/_akbi-pro-ce-znav-gitler-nimecki-okupanti-](http://gazeta.ua/articles/history-journal/_akbi-pro-ce-znav-gitler-nimecki-okupanti-zavodili-romani-z-ukrayinkami-abo-jshli-do-povij/434027)

CONTRADICTIONS OF THE LIFE IN OCCUPATION (1941-1944)

Introduction. *The problem of coexistence of the local population with the Wehrmacht representatives and occupation authorities on the occupied territory of Ukraine has great significance. By reason of complexity and multidimensionality of this problem, the whole line of its important subjects has been behind the focus of the research before.*

Purpose. *The author aims at researching the issue concerning the coexistence of the local population with the representatives of the occupation authorities and Wehrmacht on the occupied territory of Ukraine.*

Results. *Analyzing the situation in Germany on the eve of the war, I can't help admitting the fact that A. Hitler managed to turn the country into a spiritually single entity, make the German people feel the superiority over other nations which were proclaimed by the Nazi propaganda as inferior races. According to Hitler's ideology, Jews, Gypsies and Slavs were carriers of various defects that's why they were subject to absolute destruction during the war or in the near future. The fact that such work of Nazi propaganda apparatus had achieved significant results is strongly proved by the archive documents and numerous testimonies of people who were on the occupied territory of Ukraine. They experienced all the "charms" of the new order established by Nazi and the main aim of which was, according to such ideological principles, to rob and physically destroy the population of Ukraine. That launched the mechanism of depopulation on the eastern territories. Human memory fixed the occupants not through the prism of mass propaganda which shaped the image of the "killer", but because of their own experience. From the point of view of this experience an occupant has different names, different characters, different behaviors. But the human memory has captured not only the facts of cruel terror and moral humiliation, and also events which are not supposed to have fitted into the universal terror of the occupants; cases when Nazi ideological machine failed and ordinary human relations won in the relationships between the occupants and local population.*

Conclusion. *Thus, the human memory about the war and occupation is an invaluable source that should be useful in the reproduction of the human history of the everyday life during the occupation 1941-1944. It is through the prism of the family memory there has been taking place deideologization of the war among the modern young generation.*

